УДК 338.484

Арабаджи О. С.
к.геогр.н., доцент
Донець І. А.
к.геогр.н., доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна

КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ ЗАПОРІЗЬКОГО ПРИАЗОВ'Я: СТАН ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Культурний туризм – це подорожі з метою отримати позитивні враження від споживання чи творення культурного продукту (культурних продуктів) території. За дослідженням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) культурний туризм є одним із головних елементів туристичного попиту та споживання у світі. Зазначимо, що Запорізьке Приазов'я має значний потенціал для розвитку різних видів туризму, зокрема культурного. Багата культурна спадщина, археологічні знахідки прадавніх часів кочівників, стародавня писемність та ритуальна обрядовість, полікультурність, гастрономічні традиції кримських татар, караїмів, греків, болгар, євреїв, вірмен, чехів тощо, фестивальні події - все це створює можливості для розвитку регіону як кластеру культурного туризму України.

Музейний кластер регіону представлений більш як 10 музеями та галереями, найпопулярнішими з яких є Мелітопольський краєзнавчий музей, Художній музей імені Бродського (Бердянськ), Геніческий

краєзнавчий музей, Бердянський краєзнавчий музей, музей Шмідта (Бердянськ). К музеям, які, на наш погляд, мають потенціал для залучення туристів, відносяться Бердянський художній музей, колекції якого містять роботи Айвазовського, Бенуа, Крамського, Кустодієва тощо, Мелітопольський та Геніческий краєзнавчі музеї. Зазначимо, що музеї у регіоні були створені переважно в радянський період, як правило, етнографічного характеру і не відомі широкому колу відвідувачів.

Офіційно зареєстровані культурні пам'ятки Запорізького Приазов'я здебільшого відносяться до IV-II тисячоліття до нашої ери (період енеоліту-бронзи) та являють собою курганні поховання доби Трипільської культури або старші за віком за піраміду Хеопса. Найбільшу цікавість для істориків, археологів, а також потенційних туристів становлять скіфські курганні поховання IV-III століть, у яких було знайдено цінні золоті скарби. Лише на території Мелітопольського району у державних реєстрах пам'яток значиться близько 400 курганів різних періодів та культур. У Мелітопольському кургані знайдено два поховання знатних скіфів з унікальними золотими прикрасами. Артефакти з цих могил частково експонуються у Мелітопольському краєзнавчому музеї. Натомість, до Реєстру пам'яток національного та місцевого значення Бердянського району не потрапив видатний царський Бердянський курган IV ст. до н.е., який є відомим серед археологів всього світу захороненням скіфської знаті та найбільшим з розкопаних курганів північного Причорномор'я. Не зважаючи на історичну цінність та унікальність золотих скіфських артефактів, знайдених у кургані, об'єкт досі не внесено у державний Реєстр пам'яток.

Прадавній сакральний комплекс «Кам'яна Могила», який розташований на території Мелітопольського району, у 2008 році отримав статус Національного історико-археологічного заповідника. Це українська версія відомого культового комплексу «Стоунхендж» у Великій Британії, проте український пам'ятник старшого періоду, перші ритуальні обряди та петрогліфи з'явилися тут приблизно 20 тисяч років тому. Комплекс містить кілька тисяч унікальних старовинних наскальних малюнків – петрогліфів, що датуються періодом палеоліту та мезоліту. «Кам'яна Могила» представляє велику зацікавленість для представників різних релігій, духовних шкіл, археологів, а також туристів. У той же час у Національному

заповіднику немає аудіогідів для проведення екскурсій, об'єкт лише частково доступний для відвідувачів з особливими потребами, відсутні заклади харчування, сувенірні крамниці, точки продажу напоїв та елементарних речей туристичного попиту тощо. Дискусійним залишається питання ідентифікації та брендингу «Кам'яна Могила». Якщо орієнтуватися на збільшення туристичних потоків, то назва «кам'яна могила» – не зовсім вдала і не передає сутності пам'ятки, адже асоціюється зі смертю та захороненнями, а не з «місцем сили» та ритуальною святинею. Для більш позитивного сприйняття рекомендується менше використовувати слово «могила», віддаючи перевагу порівнянню із «українським Стоунхенджем» та «місцем сили».

Одним із важливих факторів розвитку культурного туризму на Приазов'ї є наявність цікавих фестивалів та мистецьких подій. Найбільш популярними серед місцевих жителів та туристів є гастрономічно-музичний фестиваль «ЧерешнЕво» (Мелітополь), музичний фестиваль «KIRILIVKA-FEST» (Кирилівка), мультиетнічний музичний фестиваль «Віра. Надія. Любов» (Мелітополь), фестиваль-ярмарок вина та сира (Щасливцево Арабатська Стрілка), фестивалі історичної реконструкції на Кам'яній Могилі тощо. Туристичними магнітами краю із категорії нематеріальної культурної спадщини є наступні елементи: «Традиція приготування пиріжка «ет аяклак» (караїмський пиріжок з м'ясом), який у 2018 році було внесено до Переліку національної культурної спадщини України [1], виконавське мистецтво «Степовий розспів Запорізького краю»; чеське обрядове весільне дійство «Чижба». Значний культурно-туристичний потенціал має традиція вирощування черешні на Мелітопольщині. Місцева черешня отримала у 2020 році офіційне звання географічного бренду і зареєстрована як географічне зазначення «Мелітопольська черешня» [4].

Треба зазначити, що перспектива розвитку культурного туризму у Запорізькому Приазов'ї стала предметом досліджень української команди проєкту USAID ERA (2020 рік) та експертів Асоціації індустрії гостинності України (2021 рік), у яких прийняли участь й автори статті [3]. У дослідницьких звітах було виділено культурний туризм як пріоритетний напрямок розвитку туристичної галузі регіону та інструмент розширення рамок туристичного сезону.

На сьогодні, під час зухвалої російської агресії, прогнозувати розвиток туристичної сфери окупованого Запорізького Приазов'я досить складно. Але ми вважаємо, що після закінчення війни, розвиток саме культурного туризму стане одним із ефективних інструментів розбудови регіону, каталізатором позитивних соціо-гуманітарних, культурних та економічних змін краю, сприятиме цілісному, гармонійному та сталому культурно-туристичному розвитку всієї України.

Література:

1. Арабаджи О.С. Традиція частування караїмів як яскравий зразок нематеріальної культурно спадщини народу. Імплементація Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи : Зб. наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 20-2Френкель [та ін.] ; [упор. Босик З.О.; відп. ред. Телеуця В.В.]. К.: НАКККіМ, 2018. С. 5 -8.

2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000). Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text

3. Культурний туризм Приазов'я: стан, виклики та стратегії / [упоряд. А. Романова, О. Лієв]. Аналітичний звіт Асоціації Індустрії Гостинності України. К., 2021. 120 с.

4. Мелітопольська черешня. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3100139-melitopolska-ceresna-oficijno-viznana-geograficnim-brendom.html